

MÜCÂSİİ

dat'ta telif ettiği, otuz ciltten fazla olduğu kaydedilen eserin otuz cildini Yâkût el-Hamevî Bağdat'taki Selçuklu vakfiyesinde gördüğünü söyler (*Mu'cemû'l-üdebâ*², XIV, 92). 8. *Şeceretü'z-zeheb fi ma'rifeti e'immeti'l-edeb*. Yâkût el-Hamevî, Arap filolojisi âlimlerinin biyografilerini içeren eseri biyografi yönünden zengin, fakat haberlere itina edilmediği ve şahısların vefat tarihleri belirtilmediği için faydası az bir kitap olarak değerlendirir (a.g.e., I, 48). Mücâsîî'nin bunlardan başka otuz beş ciltlik *el-İksîr fi 'ilmi't-tefsîr*, yirmi ciltlik *el-Burhânü'l-Amîdî*, *Şerhu Bismillâhir-rahmânirrahîm*, *Ma'ârifü'l-edeb* (sekiz ciltlik, nahve dair), *el-'Avâmil ve'l-hevâmil* (harflerle ilgili), *el-Fuşûl fi ma'rifeti'l-uşûl* ve *es-Sîre* adlı kitapları olduğu kaydedilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mücâsîî, *el-İşâre ilâ tahsini'l-'ibâre* (nşr. Hasan Şazeli Ferhûd), Riyad 1402/1982, s. 23; a.mlf., *Nüketü me'âni'l-Kur'âni'l-'azîm* (nşr. Mustafa Altundağ, doktora tezi, 1994), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 76, 78; a.mlf., *Şerhu 'Uyûni'l-irâb* (nşr. Hannâ Cemîl Haddâd), Zerkâ (Ürdün) 1406/1985, s. 38; Kemâleddin el-Enbârî, *Nüzhetü'l-elibbâ*³ (nşr. İbrâhim es-Sâmerrâtî), Zerkâ (Ürdün) 1405/1985, s. 263; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam* (Atâ), XVI, 263; Yâkût, *Mu'cemû'l-üdebâ*, I, 48; XIV, 90-98; XVII, 269; a.mlf., *Mu'cemû'l-büldân*, IV, 953; İbrâhim b. Muhammed es-Sarîfinî, *Târîhu Nisâbûr: el-Muntehab mine's-Siyâk* (nşr. M. Kâzım el-Mahmûdî), Kum 1362 hş., s. 596-597; İbnü'l-Kiftî, *İnbâhü'r-ruvât*, II, 248, 299-301; III, 52; Abdülbâki b. Abdülmecîd el-Yemânî, *İşâretü't-ta'yîn fi terâcimi'n-nühât ve'l-lugaviyyîn* (nşr. Abdülmecîd Diyâb), Riyad 1406/1986, s. 224-225; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVIII, 528-529; Safedî, *el-Vâfi*, XXI, 381-384; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, Beyrut 1390/1971, IV, 249; V, 209; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, II, 183; Dâvûdî, *Tabağâtü'l-müfessirîn* (Lecne), I, 425-426; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1027, 1174, 1179, 1418; Brockmann, *GAL Suppl.*, I, 157, 200; *Hediyetü'l-'ârifîn*, I, 693; *İzâhu'l-meknûn*, I, 85, 116, 178; II, 507, 544, 677; Abduh Abdülâzîz Kalkile, *el-Belâğu'l-edebî li'l-Mu'iz b. Bâdis*, Riyad 1403/1983, s. 189-190.

MUSTAFA ALTUNDAĞ

MÜCÂVİR

(المسجور)

Mekke'ye yerleşen
veya bir süre ikamet eden kimse
anlamında terim.

Sözlükte "bir arada bulunma, komşuluk, yakınlık" anlamındaki **mücâveret** masdardan türeyen **mücâvir** terim olarak "Mekke'li olmayıp bu şehirde misafirlik sınırlarını aşacak bir müddetle kalan kimse" demektir. Mücâveret "bir mescidde itikâfa girmek" (Buhârî, "İtikâf", 2, 4, 19; "Hayız", 2, 5), "ilim tahsil etmek için mescidlerde

bulunmak" mânasını da ifade etmekte, Mekke'de kalmak daha çok Mescid-i Harâm'da bulunmak ve ibadetle meşgul olmak amacıyla yapıldığından kelimenin kullanımında söz konusu maksadın öne çıktığı anlaşılmaktadır. Mücâveret ayrıca özellikle gayri menkul mülkiyeti ve irtifak hakkı gibi komşuluk kavramı ve sınırlarının önem taşıdığı bahislerde incelenmiştir (bk. İRTIFAK; KOMŞU; ŞÜFA).

Mekke'nin yerlisi olmayanların bu kutsal şehre yerleşmesi konusuna erken dönemlerden itibaren büyük bir ilgi gösterilmiş ve bu kişiler "mücâvir, cârullah, el-mücâvir bi-Mekke, el-mücâvir bi-Haremillâh" gibi tabirlerle anılmıştır. Sahâbe devrinde mücâveret öncelikle, muhacir sahâbilerin yıllar sonra Mekke'ye dönerek burada uzun süre ikamet etmelerinin Hz. Peygamber'in hicret emrine muhalefet anlamı taşıyıp taşımadığıyla ilgili bir mesele halinde ortaya çıkmıştır. Mekke'ye gerek hac veya umre gerekse ticaret maksadıyla gelen birçok sahâbinin bu şehirde mümkün oldukça az kalmaya çalıştığına dair rivayetler bu konuyla irtibatlı olarak anlaşılabilir. Ancak Hz. Ömer ve İbn Abbas gibi bazı sahâbilerin Mekke'de ikamet edilmemesi yönündeki ifadeleri mücâveretin muhacir sahâbilerle sınırlı bir mesele olmadığını göstermektedir. Nitekim tâbiin neslinden itibaren mücâvirlik bütün müslümanları ilgilendiren bir husus olarak ele alınmıştır. Bunun mekruh olduğunu ifade eden müctehidlerin başında Ebû Hanîfe gelmektedir. Kaynaklarda, bazı Hanefî ve Şâfiî fakihlerinin benimsediği bu görüşün diğer mezheplere mensup, ihtiyat prensibine göre hareket eden birçok fakih tarafından da benimsendiği ifade edilmektedir. Ayrıca Mâlik b. Enes'in, müslümanların hac vazifesini ifa ettikten sonra Mekke'den ayrılmaları gerektiğine dair ifadelerine dayanan İbn Rüşd el-Ced mücâveretin Mâlik'e göre de mekruh olduğu sonucuna varmıştır. Bu görüşü savunan fakihlerin delilleri, Mekke'nin Harem bölgesinde müslümanın sahip olması icap eden hal ve davranışları ile (bk. HAREM) İslâm'ın ilk nesillerinin bu bölgeyle ilgili uygulamaları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Gazzâlî'den İbnü'l-Hümâm'a kadar birçok âlim, Harem'de uzun süre kalan kimsenin bu bölgenin kutsiyetine yakışmayacak davranışlarda bulunabileceğini yahut bölgeye ve özellikle Kâbe'ye karşı hissettiği saygının azalabileceğini belirtmiştir. Bazı âyetlerden hareketle (meselâ bk. el-Hac 22/25) Harem'de işlenen günahların daha büyük ve dolayısıyla karşılıklarının âhirette daha ağır olacağı

nı söyleyen âlimler, bir müslümanın Kâbe'ye karşı daha önce duyduğu saygının azalmasının bile günah olacağını ileri sürerler. Nitekim İbn Abbas'ın Mekke'de günah işlemenin ağır sorumluluğundan kaçmak için Tâif'e taşınması, Hz. Ömer'in ve Saîd b. Müseyyeb'in Mekke'de işlenen günahların karşılıklarının daha ağır olacağı hakkındaki ifadeleri ve İbn Mes'ûd'un Mekke'de kulları fiillerinin yanı sıra niyetlerinden de sorumlu tutulacağına dair rivayeti (Taberânî, IX, 222) mücâveretin mekruh olduğunun ileri sürüldüğü metinlerde zikredilmektedir. Harem'e saygının gereğini yerine getiren insanları örnek göstermek yahut böyle bir hayat tarzının muhtemel olduğunu belirtmek suretiyle mücâverette bir sakınca olmayacağını söylemek de bu âlimlere göre doğru değildir. Zira insanların birçoğu bölgenin kutsiyetine yakışmayacak davranışlardan korunamaz. Dolayısıyla takvâ ehli bazı şahsiyetlere atıfta bulunularak mücâveretin câiz, hatta müstehap olduğu sonucuna varılamaz.

Mücâvirliğin mekruh olduğu görüşünün İslâm'ın ilk yıllarından itibaren Mekke'de baş gösteren mesken sıkıntısı ve hayat pahalılığı ile de irtibatlı olduğu anlaşılmaktadır. Zira mücâvereti câiz ve müstehap kabul etmek bu şehirdeki nüfusu arttıracak, hac veya umre maksadıyla gelen müslümanların ibadet yapmasını zorlaştıracaktır. Gazzâlî'nin ifadesine göre Harem bölgesindeki ev sahiplerinin evlerini kiraya vermelerinin hükmüne dair tartışmalar da mücâveretle doğrudan alakalıdır.

Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, Ebû Yûsuf ve Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'ye göre bir kişinin Mekke'de ikametinin sakıncalı olduğuna dair zann-ı gâlib oluşmadıkça mücâveret müstehaptır. Ahmed b. Hanbel'e göre mücâveretin mekruh oluşu sadece Mekke'den hicret eden sahâbiler için söz konusudur. Ali el-Kârî'de Hanefî mezhebinde fetvaya esas olan görüşün Ebû Yûsuf ve Şeybânî'nin görüşleri olduğunu belirtir. Mücâveretin müstehap olduğunu savunan fakihler, bir yandan Mescid-i Harâm'da yapılan ibadetlerin sevabı ve Harem bölgesinin faziletine dair âyet ve hadisleri, öte yandan sahâbe ve tâbiin dönemindeki mücâveret uygulamasını delil olarak ileri sürmektedir. Bu çerçevede, Bakara sûresinin Kâbe ile ilgili 125. âyetindeki "âkifin" (kalanlar, ikamet edenler) kelimesinin mücâveretin cevazına delil olup olmayacağı tartışılmış, bazıları buna "Mekkeliler", bazıları "mücâvirler" anlamını vermiştir. Mücâveretin müstehap olduğunu kabul eden müelliflerin büyük bir kısmı,

bu hükmün mücâverete niyet eden kişinin Harem'de yaşamanın gereklerini yerine getirme hususunda kendinden emin olması şartına bağlı olduğunu özellikle belirtmektedir.

Mücâveret kavramı daha sonra Medine'de ikamet için de kullanılmıştır. Mekke'de mücâveretin mekruh olduğuna dair delillerin bu bölgeye gösterilmesi gereken hürmetle doğrudan ilişkili olduğundan yola çıkan İbnü'l-Hümâm, Ebû Hanîfe'nin bu konudaki görüşünün Medine için de geçerli olması gerektiğini ifade eder. Ancak Hanefî mezhebinde İbnü'l-Hümâm'ın bu fikrinin tercih edilmediği anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, I, 314; Buhârî, "İ'tikâf", 2, 4, 19, "Hâyiz", 2, 5; Fâkihî, *Ah̄bârü Mekke* (nşr. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehîş), Mekke 1407/1986, II, 282-310; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmecid es-Selefi), Beyrut, ts. (Dâru İhyâ'i't-türâsî'l-Arabî), IX, 222; Gazzâlî, *İhyâ'*, Kahire, ts. (el-Mektebetü't-ticâriyyetü'l-kübârâ), I, 243-244; İbn Rüşd, *el-Beyân ve't-taḥşîl* (nşr. Saïd A'râb), Beyrut 1404/1984, II, 552; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtiḥü'l-ğayb*, IV, 52; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 13; III, 556; VI, 124; Nevevî, *el-Mecmû'*, VIII, 278-279; a.m.f., *Şerḥü Müslîm*, IX, 151, 152; İzzeddin İbn Cemâa, *Hidâyetü's-sâlik ile'l-meğâhibi'l-erba'a fi'l-menâsik* (nşr. Nûreddin İtr), Beyrut 1414/1994, I, 101-103; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), III, 178-179; İbn Nuceym, *el-Bahrü'r-râ'ik*, VIII, 443; Muhammed b. Abdullah el-Haraşî, *Şerḥü Muḥtaşarı Ḥalil*, Bulak 1317, III, 107; VIII, 176, 177; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr* (Kahire), II, 524, 627; Muhammed b. Mükerrrem el-Kirmânî, *el-Mesâlik fi'l-menâsik* (nşr. Suûd b. İbrâhîm b. Muhammed eş-Şüreyym), Beyrut 1424/2003, II, 1027-1029; Sâlih el-Ezherî, *Cevâhirü'l-iklîl*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), I, 6.

NEBİ BOZKURT

MÜCÂZEFE

(bk. CÜZÂF).

MÜCBİRE

(bk. CEBRİYYE).

MÜCCÂA b. MÜRÂRE

(مجتاعة بن مرارة)

Müccâa b. Mürâre b. Sülmâ el-Hanefî (ö. 41/661'den sonra)

Sahâbî.

Yemâme'deki Necid bölgesinde yaşayan Benî Hanife kabilesine mensuptur. Babası bu kabilenin önde gelen şahsiyetlerindendi. Müccâa 10 (631) yılında Sülmâ b.

Hanzale es-Sühaymî başkanlığında Medine'ye gelen Benî Hanife heyetinde yer aldı. Rahhâl b. Unfüve el-Hanefî, Müseylimetülkezzâb ve babası Mürâre b. Sülmâ gibi önemli kimselerin bulunduğu on ya da on yedi kişilik bir heyetle Resûl-i Ekrem'in yanına giderek müslüman oldu ve birkaç gün Medine'de kaldı. Resûlullah'tan ilgi gören heyet Remle bint Hâris en-Neccâriyye'nin evinde ağırlandı. Bu esnada Müccâa, Hz. Peygamber ile sık sık görüşerek İslâm'ı anlamaya ve bu konuda bilgi edinmeye çalıştı; Kur'an dinlemek ve öğrenmek için Mescid-i Nebevî'deki ders halkalarına katıldı.

Güçlü bir hatip, iyi bir siyaset adamı ve kabilesi arasında itibarlı bir şahsiyet olması sebebiyle Resûl-i Ekrem'in yakınlık gösterdiği Müccâa'nın isteği üzerine Necid taraflarındaki Gavre, Gurâbe ve Hubel mevkilerinde bulunan sahipsiz araziler kendisine iktâ edildi. Aralarında düşmanlık bulunan müşrik Benî Zühl kabilesine bağlı Sedüsoğulları tarafından öldürülen kardeşinin diyetini alabilmek için yardım istedi. Ancak Resûlullah, müşriklerden diyet alınmayacağını söyleyerek Zühloğulları ile yapılacak ilk savaşta elde edilecek ganimetlerin beşte birinden diyeti ödeyeceğini belirtti ve buna dair kendisine bir yazı verdi (Ebû Dâvûd, "İmâre", 20). Medine'den ayrılırken ona ve arkadaşlarına 5'er ukiyye gümüş ihşanda bulunuldu.

Müccâa, Yemâme'ye döndükten sonra kabilesi arasında İslâm'ı yaymaya çalıştı. Resûlullah'ın vefatı esnasında ve daha sonra Müseylimetülkezzâb öncülüğünde Necid taraflarında baş gösteren irtidat hareketlerine karşı çıktı. Hz. Ebû Bekir devrinde mürtedlerle yapılan savaşlarda Hâlid b. Velîd'in başarı kazanmasında önemli katkıları oldu. Savaşın ardından Benî Hanife kabilesinin ödeyeceği tazminat konusunda Hâlid b. Velîd nezdinde kabilesini savundu ve hemşehrilerinin en az tazminatla kurtulmasını sağladı. Daha sonra muhtemelen yaşlılığı veya rahatsızlığı sebebiyle savaşlara katılmadı. Ancak onun Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali devrinde Medine'ye geldiği ve onlardan itibar gördüğü bilinmektedir. Şair olarak da tanınan Müccâa, Hz. Peygamber'den pek az sayıda hadis nakletmiş olup bilinen tek râvisi oğlu Sirâc b. Müccâa'dır. Kaynaklarda onun Muâviye b. Ebû Süfyân döneminde (661-681) vefat ettiği belirtilmişse de ölüm tarihi hakkında kesin bilgi yoktur.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Dâvûd, "İmâre", 20; İbn Sa'd, *eṭ-Tabakât*, V, 549-550; Buhârî, *et-Târîḫü'l-kebir*, VIII, 44; Belâzürî, *Fütûḥ* (nşr. Abdullah Enîs et-Tabbâ' – Ömer Enîs et-Tabbâ'), Beyrut 1407/1987, s. 120, 123, 126-127; İbn Ebû Âsım, *el-Âḥâd ve'l-meşânî* (nşr. Bâsim Faysal Ahmed el-Cevâbire), Riyad 1411/1991, III, 310; Taberî, *Târîḫ*, Beyrut 1411/1991, II, 277-283; İbn Düreyd, *el-İştikâk*, s. 348; İbn Kânî, *Mu'cemü's-sahâbe* (nşr. Ebû Abdurrahman Salâh b. Sâlim el-Musarrâfî), Medine 1418/1997, III, 112-113; Merzûbânî, *Mu'cemü's-şu'arâ* (nşr. F. Krenkow), Beyrut 1402/1982, s. 472; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), IV, 1458; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-ğabe*, IV, 285-286; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), V, 768-770; VI, 353-354; Muhammed Hamîdullah, *el-Vesâ'iku's-siyâsiyye*, Beyrut 1405/1985, s. 157-159; Ali b. Hüseyin Ali el-Ahmedî, *Mekâtibü'r-Resûl*, Beyrut, ts. (Dâru Sa'b), I, 138-139; III, 456-457.

MEHMET EFENDIOĞLU

MÜCEDDİD

(bk. TECDİD).

MÜCEDDİYYE

(المجددية)

Nakşibendiyye tarikatının

İmâm-ı Rabbânî'ye

(ö. 1034/1624)

nisbet edilen kolu

(bk. NAKŞİBENDİYYE).

MÜCEMMİ' b. CÂRIYE

(مجمع بن جارية)

Mücemmi' b. Cârîye

b. Âmir el-Evsî el-Ensârî

(ö. 60/680 [?])

Sahâbî.

Evs kabilesine bağlı Amr b. Avf oğullarındandır. Babası, münafıkların ileri gelenlerinden ve Mescid-i Dirâr'ın kurucularından Cârîye b. Âmir el-Evsî'dir. Mücemmi', Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra henüz çocukluk çağında iken İslâm'a girdi. Hudeybiye seferine katıldı ve Bey'atürrıdvân'da bulundu. Hayber Gazvesi'ne iştirak etti. Mescid-i Dirâr'ın yıkılışı esnasında buranın imamlık görevini yürüttüğü için kendisinin de münafık olduğu ileri sürüldü, ancak münafıkların bu mescidi açma konusundaki asıl amaçlarını bilmediğine dair yemin edince ithamdan kurtuldu.

İyi bir hâfız olan Mücemmi' b. Cârîye, Kur'an metnini derleyen Medinelî altı sahâbiden biridir. Resûlullah'ın vefatından